

Agnieszka Kozera, Feliks Wysocki

Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu

TYP FUNKCJONALNY A SAMODZIELNOŚĆ FINANSOWA GMIN WIEJSKICH WOJEWÓDZTWA WIELKOPOLSKIEGO

*THE FUNCTIONAL TYPE AND FINANCIAL SELF-SUFFICIENCY OF RURAL
COMMUNES OF THE WIELKOPOLSKA PROVINCE*

Słowa kluczowe: typ funkcjonalny, samodzielność finansowa, gminy wiejskie

Key words: functional type, financial self-sufficiency, rural communes

Abstrakt. Głównym celem artykułu była analiza współzależności występujących między typem funkcjonalnym a poziomem samodzielności finansowej gmin wiejskich województwa wielkopolskiego w 2013 roku. Badania empiryczne przeprowadzono na podstawie danych GUS (Bank Danych Lokalnych). Badania wykazały, że poziom samodzielności finansowej gmin zależy w istotny sposób od ich struktury funkcjonalnej. Niski jej poziom charakteryzował gminy wiejskie położone w sposób peryferyjny w stosunku do większych ośrodków miejskich, o charakterze typowo rolniczym, natomiast wysoki gminy zlokalizowane w pierwszym pierścieniu wokół miasta Poznań, które reprezentują typ rezydencjalno-usługowy.

Wstęp

Gmina, jako podstawowa jednostka samorządu terytorialnego (JST) wykonuje zadania publiczne, do których należą m.in. ochrona zdrowia, edukacja publiczna i rozwój infrastruktury. Zadania te służą zaspokojeniu potrzeb lokalnych mieszkańców, zatem przekładają się na jakość i poziom ich życia. Aby móc zaspokoić te potrzeby gmina musi zgromadzić odpowiednie środki finansowe. Z punktu widzenia samodzielności finansowej JST i ich możliwości w zakresie zaspokajania potrzeb mieszkańców największe znaczenie mają dochody własne, za które uznaje się część dochodów nie pochodzących z budżetu państwa. Wysoki udział dochodów własnych w dochodach ogółem gminy sprzyja samodzielności podejmowania decyzji, dając możliwość racjonalnej gospodarki budżetowej [Kozuch 2007, s. 167].

Poziom i struktura dochodów własnych, warunkująca poziom samodzielności finansowej JST, może zależeć od struktury funkcjonalnej gmin. Funkcje, które pełnią obszary wiejskie stanowią jedno z najistotniejszych kryteriów ich typologii z punktu widzenia rozpoznawania ich możliwości rozwojowych. Jak zauważa Wysocki [2010, s. 320] podstawowe funkcje gmin wiejskich są ciągle związane z rolnictwem, jednak wraz z rozwojem społeczno-gospodarczym wiele gmin zmienia swój charakter z typowo rolniczych na gminy pełniące coraz częściej funkcje rezydencjalne i usługowe¹.

Celem artykułu była analiza współzależności występujących między typem funkcjonalnym a poziomem samodzielności finansowej gmin wiejskich województwa wielkopolskiego w 2013 roku.

Material i metodyka badań

W celu określenia współzależności występujących pomiędzy typem funkcjonalnym a poziomem samodzielności finansowej gmin wiejskich województwa wielkopolskiego, w pierwszym etapie badań przeprowadzono identyfikację ich struktury funkcjonalnej, a następnie dokonano oceny poziomu samodzielności finansowej gmin według wyodrębnionych typów.

¹ Obserwowane w ostatnich latach procesy urbanizacji wsi (zachodzące wskutek zjawiska suburbanizacji) w sposób szczególny przyczyniają się do zacierania typowo rolniczych funkcji obszarów wiejskich.

Funkcjami podstawowymi obszarów wiejskich jest nadal rolnictwo, leśnictwo, turystyka i wypoczynek, ale także coraz częściej funkcja rezydencjalno-usługowa. W literaturze określane są one m.in. przez strukturę pracujących oraz mierniki skali działalności. Jak podkreśla Wysocki [2010, s. 300-301], w ich rozpoznawaniu można posłużyć się metodami taksonomicznymi. Konstrukcja typów funkcjonalnych gmin wiejskich obejmowała następujące etapy: wybór cech prostych opisujących typy funkcjonalne (etap 1.), dokonanie standaryzacji wartości cech prostych (etap 2.), przeprowadzenie klasyfikacji gmin metodą Warda i *k*-średnich² (etap 3.), identyfikacja typów funkcjonalnych gmin, ich opis i delimitacja przestrzenna (etap 4.). Klasyfikację gmin wiejskich według ich struktury funkcjonalnej przeprowadzono na podstawie następujących cech prostych: odsetek ludności pracującej w sektorze rolniczym (%)³, odsetek gospodarstw rolnych o powierzchni 15 ha i więcej (%), intensywność organizacji produkcji rolniczej (w pkt)⁴, liczba podmiotów gospodarczych wpisanych do rejestru REGON na 100 osób, gęstość zaludnienia (osoby na km²), saldo migracji na tys. osób obliczone za okres trzyletni (lata 2011-2013), mieszkania oddane do użytkowania na tys. osób w wieku produkcyjnym, miejsca noclegowe na tys. ludności oraz lesistość (%)⁵.

Ocenę stopnia samodzielności finansowej gmin wiejskich województwa wielkopolskiego w układzie typów funkcjonalnych przeprowadzono na podstawie analizy wartości wskaźników cząstkowych, które opracowano na podstawie danych pochodzących z Banku Danych Lokalnych GUS. Samodzielność JST rozpatrywana w ujęciu finansowym jest związana z możliwością swobodnego decydowania przez organy samorządu gminnego o pozyskiwaniu dochodów i przychodów, rozmiarach i kierunkach wydatków i rozchodów oraz opracowywaniu i wykonaniu budżetu gminy [Surówka 2013, s. 21-27]. Do określenia poziomu samodzielności finansowej gmin wiejskich o różnym typie funkcjonalnym przyjęto następujący zestaw cech prostych: wskaźnik samodzielności finansowej (wydatkowej) pierwszego stopnia (%), wskaźnik wysokości dochodów własnych (zł na osobę), wskaźnik bogactwa fiskalnego (zł na osobę), wskaźnik finansowej ingerencji państwa (%) oraz wskaźnik udziału wydatków inwestycyjnych w wydatkach ogółem (%). Formuły obliczeniowe tych wskaźników przedstawiono pod tabelą 2.

Typy funkcjonalne gmin wiejskich województwa wielkopolskiego

Na podstawie przeprowadzonych badań z wykorzystaniem metod taksonomicznych (Warda i *k*-średnich) wyodrębniono pięć typów funkcjonalnych gmin wiejskich województwa wielkopolskiego (tab. 1), a ich delimitację przestrzenną przedstawiono na rysunku 1. Gminy te reprezentują przede wszystkim podstawową funkcję obszarów wiejskich, jaką jest rolnictwo. W 2013 roku prawie 73% ogółu gmin wiejskich charakteryzował typ rolniczy, z tym że około 48% – typ rolniczy ekstensywny (klasa V, położone we wschodniej części województwa), natomiast 24,8% ogółu gmin – typ rolniczy wysoko intensywny (klasa IV, zlokalizowane głównie w środkowej i północnej części województwa). Dla klas V i IV najbardziej charakterystyczne okazały się bowiem cechy związane z działalnością rolniczą (tab. 1).

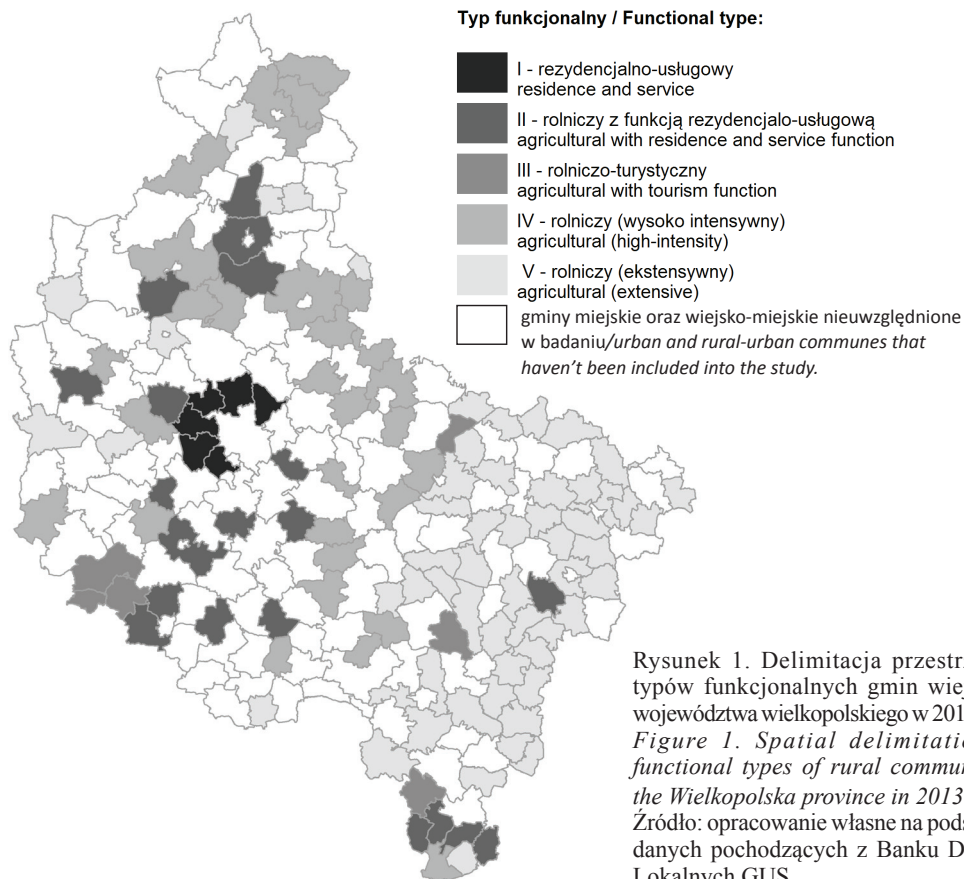
Z kolei charakter rolniczy z elementami funkcji rezydencjalno-usługowej wyróżniał już tylko co piątą gminę, natomiast charakter typowo rezydencjalno-usługowy tylko co dwudziestą. Również rzadko występował wśród gmin wiejskich województwa wielkopolskiego typ rolniczo-turystyczny, który wyróżniał także tylko co dwudziestą gminę. Typ rezydencjalno-usługowy (klasa I) repre-

² Na podstawie dendrogramu uzyskanego przy wykorzystaniu metody Warda dokonano ustalenia najlepszej liczby klas typologicznych. Metoda *k*-średnich posłużyła natomiast do przeprowadzenia klasyfikacji wynikowej [por. Stanisław 2006].

³ Szacunki własne uwzględniające osoby pracujące w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie (w statystyce publicznej uwzględniane są tylko osoby zatrudnione w sektorze rolniczym).

⁴ Intensywność organizacji produkcji rolniczej wyznaczono na podstawie metody Kopcia, uwzględniając IV stopień zagospodarowania rolniczej przestrzeni produkcyjnej dla województwa wielkopolskiego [por. Wysocki 2010, s. 280].

⁵ Ze względu na wysoki stopień skorelowania z pozostałymi cechami w identyfikacji typów funkcjonalnych gmin nie uwzględniono cech: poziom nawożenia mineralnego (kg NPK na ha UR) oraz odsetek ludności pracującej w usługach i przemyśle (%) (cechy te uwzględniono tylko w opisie wyodrębnionych typów jako cechy pasywne).

Rysunek 1. Delimitacja przestrzenna typów funkcjonalnych gmin wiejskich województwa wielkopolskiego w 2013 roku
Figure 1. Spatial delimitation of functional types of rural communes in the Wielkopolska province in 2013

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych pochodzących z Banku Danych Lokalnych GUS

Source: own study based on Local Data Bank data [www.stat.gov.pl]

zentowało 5 gmin wiejskich z aglomeracji poznańskiej⁶, tj. gminy Rokietnica, Tarnowo Podgórne, Suchy Las, Czerwonak, Komorniki i Dopiewo. Gminy te charakteryzuje silne natężenie procesu suburbanizacji (emigracji mieszkańców i lokalizacji podmiotów gospodarczych poza granicami Poznania do sąsiednich gmin powiatu poznańskiego), wysoki poziom aktywności gospodarczej i odsetek ludności pracującej w usługach i przemyśle (tab. 1).

Takie gminy, jak np. Kaźmierz, Kleszczewo, Kościan, Kaczory, Chodzież (klasa II) w 2013 roku wyróżniał nadal charakter rolniczy (znaczną część ludności pracowała w rolnictwie), ale rozwija się na ich obszarze funkcja rezydencjalno-usługowa, o czym świadczy m.in. dodatnie saldo migracji i wyższa gęstość zaludnienia, a także liczba podmiotów wpisanych do rejestru REGON na 100 osób w stosunku do przeciętniej w województwie (tab. 1). Działalność rolnicza była również charakterystyczna dla typu III – rolniczo-turystycznego, jednak jego odmienność polegała na wysokiej lesistości terenu, co tworzyło warunki dla pełnienia przez gminy funkcji turystycznej. Gminy te cechowała także największa liczba miejsc noclegowych w przeliczeniu na 1 tys. mieszkańców (tab. 1).

⁶ Aglomeracja poznańska to najsilniej rozwinięty gospodarczo obszar województwa wielkopolskiego, położona jest ona w centrum regionu i skupia miasto Poznań i jego strefę podmiejską (najczęściej utożsamianą z zasięgiem powiatu poznańskiego, w którego skład wchodzi 17 gmin, w tym 7 gmin wiejskich).

Tabela 1. Wewnątrzklasowe wartości cech opisujących typy funkcjonalne gmin wiejskich województwa wielkopolskiego w 2013 roku (wartości średnie)

Table 1. The interclass average values of features describing functional types of rural communes in the Wielkopolska province in 2013

Wyszczególnienie/ <i>Specification</i>	Typy funkcjonalne/ <i>Functional types</i>					Ogółem/ <i>Total</i>
	I	II	III	IV	V	
	rezyden- cjально- usługowy/ <i>residence and service</i>	rolniczy z funkcją rezyden- cjально- usługową/ <i>agricultural with residence and service function</i>	rolniczy z funkcją turystyczną/ <i>agricultural witht tourism function</i>	rolniczy (wysoko intensywny)/ <i>agricultural (high- intensity)</i>	rolniczy (eksten- sywny)/ <i>agricultural (extensive)</i>	
Liczba gmin/ <i>Number of communes</i>	6	20	6	29	56	117
Gęstość zaludnienia [osoby/km ²]/ <i>Population density [persons per km²]</i>	215,0	82,5	61,5	49,0	62,0	61,0
Saldo migracji [na 1 tys. osób]/ <i>Migration balance [per 1 thous. people]</i>	31,1	2,8	1,3	-1,2	-0,7	-0,4
Podmioty wpisane do rejestru REGON na 100 osób/ <i>Economic operators registered in the REGON per 100 people</i>	16,3	8,1	9,4	7,0	6,7	7,3
Odsetek ludności pracującej w rolnictwie/ <i>The percentage of the population working in agriculture [%]</i>	8,1	38,0	66,8	60,6	74,9	63,6
Intensywność organizacji produkcji rolnej [pkt]/ <i>The intensity of the organization of agricultural production [points]</i>	88,9	187,3	232,3	313,6	167,3	189,8
Miejsca noclegowe na 1 tys. ludności/ <i>Accommodations per 1 thous. people</i>	6,5	7,9	133,5	1,0	1,0	3,8
Lesistość/ <i>Afforestation [%]</i>	15,9	21,5	31,0	17,0	21,0	19,9

Źródło: jak na rys. 1

Source: see fig. 1

Typ funkcjonalny a samodzielność finansowa gmin wiejskich

Wyznaczone typy funkcjonalne gmin wiejskich województwa wielkopolskiego stanowiły podstawę dla przeprowadzenia analizy ich powiązań z kondycją finansową samorządów, kwantyfikowaną poziomem samodzielności finansowej. W tabeli 2 przedstawiono wartości przeciętne wskaźników cząstkowych poziomu samodzielności finansowej gmin o różnej strukturze funkcjonalnej. Z przeprowadzonych badań wynika, że w 2013 roku gminy wiejskie reprezentujące funkcję rezydencjalno-usługową charakteryzowały się najwyższym poziomem samodzielności finansowej. Świadczy o tym bardzo wysoki (ponaddwukrotnie wyższy w stosunku do przeciętnej dla województwa) poziom dochodów własnych (2656,4 zł na osobę) oraz wysoki ich udział w dochodach ogółem, stanowiący około 75% ich rocznego budżetu. Gminy tworzące typ I zlokalizowane są w pierwszym pierścieniu wokół miasta Poznań. Bliskość ośrodka metropolitalnego zapewnia tym jednostkom korzyści finansowe (w tym przede wszystkim wysoki poziom bogactwa fiskalnego – 1136,2 zł na osobę) – tabela 2. W wyniku obserwowanego od kilku lat procesu suburbanizacji na ich terenie rozwija się intensywnie funkcja rezydencjalno-usługowa⁷. Gminy te, jak wynika z analizy danych przedstawionych w tabeli 1, zatraciły typowy dla obszarów wiejskich rolniczy charakter.

⁷ Jak zauważa Majer [2010, s. 197-207], w wyniku tego procesu następuje rozwój infrastruktury, tj. m.in. zabudowy mieszkaniowej, połączeń komunikacyjnych, obiektów usługowo-handlowych na obszarach podmiejskich, co tworzy tzw. miasta-sypialnie, z których mieszkańcy dojeżdżają do pracy w centrum.

Relatywnie wysoką samodzielnością finansową charakteryzowały się także gminy wiejskie o charakterze rolniczym, na których terenie rozwija się funkcja rezydencjalno-usługowa (typ II). Gminy te cechował wyższy w stosunku do gmin wiejskich ogółem poziom dochodów własnych (1518 zł na osobę), a także poziom dochodów podatkowych (647,8 zł na osobę). Kluczowym czynnikiem w tym zakresie jest prowadzona przez gminy gospodarka budżetowa, ale możliwości pozyskiwania dochodów zależą przede wszystkim od gęstości zaludnienia oraz rodzaju i skali działalności gospodarczej. Ze względu na stawki podatkowe najniższymi dochodami własnymi cechują się gminy wiejskie z dominującą gospodarką leśną, większe dochody uzyskują gminy rolnicze, a wśród nich dysponujące glebami o lepszej bonitacji. Najwyższymi dochodami charakteryzują się natomiast gminy bardziej wyspecjalizowane w usługach rynkowych i przemyśle. Dlatego dochody transferowe pochodzące z budżetu państwa w gminach o charakterze rolniczym, ale pełniących także funkcję rezydencjalno-usługową stanowiły mniej niż połowę ich rocznego budżetu. Pomimo relatywnie wysokiej samodzielności finansowej tych gmin (typ II), widoczny jest ich dystans w stosunku do gmin wiejskich o charakterze typowo rezydencjalno-usługowym (typ I). W 2013 roku dochody własne gmin należących do klasy II stanowiły około 60% dochodów osiąganych przez gminy zakwalifikowane do klasy I (tab. 2).

Najniższa samodzielność finansowa charakterystyczna była dla gmin typu rolniczego, zarówno wysoko intensywnego oraz ekstensywnego. Potwierdziły to najniższe wartości wskaźników samodzielności finansowej (wydatkowej) pierwszego stopnia oraz poziomu dochodów własnych w dochodach ogółem, które nie przekroczyły wartości przeciętnej dla województwa. Potwierdzeniem niekorzystnej sytuacji finansowej gmin wiejskich o charakterze typowo rolniczym, z punktu widzenia samodzielności finansowej były wysokie wartości wskaźnika finansowej ingerencji państwa w tych samorządach (stanowiące przeciętnie ponad 60% w 2013 roku) w porównaniu do pozostałych typów funkcjonalnych gmin wiejskich (tab. 2). Samodzielność finansowa gmin tworzących typ III (rolniczy z funkcją turystyczną) kwantyfikowana wskaźnikami samodzielności finansowej (wydatkowej) I stopnia, a także poziomem dochodów własnych (zł na osobę) była jednak tylko w nieznacznym stopniu wyższa w stosunku do gmin pełniących funkcję rolniczą (typy IV i V).

Wśród wydatków związanych z rozwojem każdej gminy istotne miejsce zajmują środki pieniężne przeznaczane na modernizację lub budowę infrastruktury. Jak zauważa Zawora [2010, s. 144] wskaźnik udziału wydatków inwestycyjnych w wydatkach ogółem to istotny miernik samodzielności finansowej samorządów gminnych, gdyż analiza jego wartości pozwala wnioskować o swobodzie gospodarowania samorządowymi środkami finansowymi. Z przeprowadzonych badań wynika, że najwyższy przeciętny udział wydatków inwestycyjnych w wydatkach ogółem odnotowano w gminach reprezentujących typ rezydencjalno-usługowy (21,4%) oraz rolniczy z funkcją turystyczną (18,9%), najniższy natomiast wśród gmin o charakterze rolniczym (12,5%). Rezultatem nakładów inwestycyjnych są stworzone warunki umożliwiające lokalizację nowych inwestycji (np. mieszkaniowych i usługowych), które po oddaniu do użytku będą przynosić dochody nie tylko przedsiębiorstwom, pracownikom, ale także budżetowi gminy, a te ostatnie zostaną przeznaczone na finansowanie usług świadczonych przez gminę i jej rozwój.

Statystyki opisowe przedstawione w tabeli 2 ujawniają występujące wewnątrzklasowe dysproporcje w poziomie samodzielności finansowej w wyodrębnionych typach funkcjonalnych gmin wiejskich województwa wielkopolskiego, a szczególnie wysokie występują wśród gmin reprezentujących typ rolniczy z funkcją turystyczną (klasa III) oraz typ rolniczy ekstensywny (klasa V). Wśród gmin o charakterze typowo rolniczym wyróżniają się m.in. gmina Przykona. Bogactwo dochodowe tej gminy i wysoka jej samodzielność finansowa (w odróżnieniu od pozostałych gmin typowo rolniczych) była związana z działalnością przemysłu wydobywczego na jej terenie. Natomiast wysoki poziom zróżnicowania w poziomie samodzielności finansowej gmin rolniczych z funkcją turystyczną wynikał z różnego poziomu rozwoju infrastruktury technicznej i społecznej na terenie tych gmin. W przypadku gminy Powidz (reprezentującej typ rolniczy z funkcją turystyczną), na jej obszarze występuje stosunkowo dobrze rozwinięta infrastruktura turystyczna w porównaniu do pozostałych gmin wiejskich o tym charakterze, a ponadto funkcjonuje tam baza lotnicza, zasilająca w sposób znaczący wpływy z podatku od nieruchomości (stanowiącego przeciętnie 40% dochodów własnych tej gminy) [BDL GUS].

Tabela 2. Wartości wskaźników poziomu samodzielności finansowej w układzie typów funkcjonalnych gmin wiejskich województwa wielkopolskiego w 2013 roku (wartości przeciętne)

Table 2. Selected indicators of financial self-sufficiency of rural communes of Wielkopolska province according to their functional types in 2013

	Wyszczególnienie/Specification*	Typy funkcjonalne/Functional types					Ogółem /Total
		I rezydencjalno- usługowy/ residence and service	II rolniczy z funkcją rezydencjalno- usługową/ agricultural with residence and service function	III rolniczy z funkcją turystyczną/ agricultural with tourist function	IV rolniczy (wysoko intensywny)/ agricultural (high intensity)	V rolniczy (ekstensywny)/ agricultural (extensive)	
WSFW I [%]	mediana/median	73,6	51,0	39,6	36,2	34,1	37,0
	rozstęp/range (max – min)	21,3	30,7	50,8	29,7	53,0	60,6
	wsp. zmienności/coefficient of variation [%]	11,3	20,6	43,1	20,7	31,1	33,3
WDWM [zł/osoba/ PLN per capita]	mediana/median	2 656,4	1 518,6	1 274,8	1 161,0	1 014,6	1 176,9
	rozstęp/range (max – min)	2 956,6	994,9	2 718,8	856,9	3 824,3	4 046,1
	wsp. zmienności/coefficient of variation [%]	40,6	20,3	66,7	21,5	50,0	51,8
WBF [zł/osoba/ PLN per capita]	mediana/median	1 136,2	647,8	552,9	491,0	491,9	495,3
	rozstęp/range (max – min)	1 611,2	556,8	1 414,3	537,3	3 262,9	3 262,9
	wsp. zmienności/coefficient of variation [%]	53,2	24,4	77,4	23,5	93,0	72,8
WFIP [%]	mediana/median	25,6	46,9	55,3	60,1	60,1	58,7
	rozstęp/range (max – min)	20,0	27,9	35,6	28,0	53,1	58,7
	wsp. zmienności/coefficient of variation [%]	28,1	15,4	25,3	12,4	17,1	22,0
WWIWO [%]	mediana/median	21,4	15,5	18,9	12,4	12,5	13,3
	rozstęp/range (max – min)	12,7	20,8	19,9	27,8	32,6	32,6
	wsp. zmienności/coefficient of variation [%]	20,6	38,2	42,4	50,9	51,5	47,8

* formuły wskaźników: WSFW I = dochody własne/dochody ogółem x 100, WDWM = dochody własne/liczba mieszkańców, WBF = dochody podatkowe (suma podatku rolnego, leśnego, od nieruchomości, od środków transportowych, od czynności cywilnoprawnych, dochodów z karty podatkowej, wpływów z opłaty eksploatacyjnej)/liczba mieszkańców, WFIP = (subwencja ogólna + dotacje celowe)/dochody ogółem x 100, WWIWO = wydatki inwestycyjne/wydatki ogółem x 100/indicator formulae: WSFW I = own income/total income x 100, WDWM = own income/population, WBF = tax income (sum of farm, forest, property, transportation, stamp, tax card and service charge duties)/population, WFIP = (general and targeted subsidies)/total income x 100, WWIWO = investments/total expenses x 100

Źródło: jak na rys. 1

Source: see fig. 1

Wnioski

1. Gminy wiejskie województwa wielkopolskiego pełnią głównie podstawową funkcję obszarów wiejskich, jaką jest rolnictwo (ponad 75% gmin). Tylko co piątą gminę wyróżniał charakter rolniczy z elementami rezydencjalno-usługowymi, natomiast zaledwie co dwudziestą charakter typowo rezydencjalno-usługowy. W 2013 roku gminy wiejskie zdominowane przez gospodarkę rolną oraz pełniące funkcję turystyczną charakteryzował znacznie niższy poziom samodzielności finansowej w stosunku do gmin wiejskich o rozwiniętej funkcji rezydencjalno-usługowej (które zatraciły typowo rolniczy charakter) oraz gmin o charakterze rolniczym, ale pełniących funkcję rezydencjalno-usługową.
2. Niska samodzielność finansowa gmin wiejskich o charakterze typowo rolniczym w województwie wielkopolskim wynikała m.in. z ich peryferyjności, nadmiernego zatrudnienia w rolnictwie, niskiej skali aktywności gospodarczej, ale także z nieefektywnego, z punktu widzenia samodzielności finansowej JST, systemu opodatkowania rolnictwa podatkiem rolnym, którego konstrukcja w bardzo niewielkim stopniu powiązana jest z rzeczywistą wielkością produkcji i dochodów w rolnictwie. W rezultacie w 2013 roku gminy wiejskie o charakterze typowo rolniczym w wysokim stopniu uzależnione były od dochodów transferowanych, które stanowiły ponad połowę ich budżetu (60%). Niewątpliwie niska samodzielność finansowa gmin o charakterze typowo rolniczym nie sprzyja, a nawet może stanowić barierę wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich, co jest jednym z głównych celów UE w zakresie ich rozwoju.
3. Gminy wiejskie reprezentujące funkcję rezydencjalno-usługową charakteryzowały się w 2013 roku ponaddwukrotnie wyższym poziomem dochodów własnych w stosunku do przeciętnej gminy wiejskiej w województwie wielkopolskim (2656,4 zł na osobę względem 1176,9 zł) oraz wysokim ich udziałem w dochodach ogółem, stanowiącym ponad 75% ich budżetu. Gminy te zlokalizowane są w pierwszym pierścieniu wokół miasta Poznań, a bliskość ośrodka metropolitalnego zapewnia tym jednostkom korzyści finansowe i warunkuje ich wysoką samodzielność finansową.

Literatura

- Kożuch A. 2007: *Rola budżetu w zarządzaniu finansami gmin*, Roczn. Nauk. SERiA, t. IX, z. 2, 164-169.
- Majer A. 2010: *Socjologia i przestrzeń miejska*, PWN, Warszawa.
- Stanisz A. 2006: *Przystępny kurs statystyki z zastosowaniem STATISTICA PL na przykładzie z medycyny*, StatSoft, Kraków.
- Surówka K. 2013: *Samodzielność finansowa samorządu terytorialnego w Polsce*, PWE, Warszawa.
- Wysocki F. 2010: *Metody taksonomiczne w rozpoznawaniu typów ekonomicznych rolnictwa i obszarów wiejskich*, Wydawnictwo Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu, Poznań.
- Zawora J. 2010: *Samodzielność finansowa samorządów gminnych Podkarpacia*, Zesz. Nauk. SGGW, Ekonomia i Organizacja Gospodarki Żywnościowej, nr 81, Warszawa.

Summary

The aim of the article was to assess the interdependence between the functional type and the level of financial self-sufficiency of rural communes of the Wielkopolska province in 2013. The study drew on data from the Polish Central Statistical Office. It was shown that the level of financial self-sufficiency of rural communes depends on their functional structure – low level is typical for rural communes of largely agricultural type away from large urban centers, while high level financial self-sufficiency characterizes communes adjacent to the city of Poznan and representing the residential and commercial type.

Adres do korespondencji
dr Agnieszka Kozera, prof. dr hab. Feliks Wysocki
Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu
Katedra Finansów i Rachunkowości
ul. Wojska Polskiego 28, 60-637 Poznań
e-mail: akozera@up.poznan.pl, wysocki@up.poznan.pl